Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna 7, 189-193

Oksana Seroka, Eugeniusz Gurgul,
Dorota Zarzeczna

Walory turystyczne Zelowa

Częstochowa 2007

PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
Seria: KULTURA FIZYCZNA z. VII, 2007

Oksana Seroka, Eugeniusz Gurgul, Dorota Zarzeczna

Walory turystyczne Zelowa

Słowa kluczowe: turystyka, Zelów

Tourist virtues of Zelów

Key words: tourism, Zelów.

Abstract

Zelów commune is situated in the region of Łask height. The landscape is mainly flat varying with many river's valleys. Since in the beginning of 19th century many German and Czech settlers arrived to the commune you can find in Zelów churches of various religions like: Baptist church, Czech's Brothers church, Evangelical-Augsburg church, Evangelical-Reformed church. Worth-seeing are also two cemeteries: Evangelical-Reformed and Roman-Catholic. Among secular structures the most interesting are: Czech's settlers farm from the middle of 19th century in Piotrkowska street, commemorative stone in the area of former work camp during II World War and Tadeusz Kościuszko commemorating plate on the Dąbrowski square. Unfortunately, there aren't any typical touristic trails and well developed touristic infrastructure in the analyzed town.

Wstęp

Pojęcie turystyki istnieje od najdawniejszych lat. Podróżowali już starożytni, opisując w swych traktatach granice znanego im świata. Wędrowano, również i w średniowieczu, co prawda w innych celach niż poznawczych. Nie należy zapominać, o wspaniałych letnich rezydencjach władców chrześcijańskich i muzułmańskich przeznaczonych wyłącznie do odpoczynku, oderwania się od codziennych czynności, związanych ze sprawowaniem władzy [9]. Opisane fakty dotyczyły jednak jedynie bardzo wąskiej grupy społecznej.

Jednak dopiero w czasach nowożytnych zaczęto podróżować tylko i wyłącznie dla odpoczynku i poznawania. Współczesną turystykę określa się jako *jedną z form czynnego wypoczynku, realizowaną przez odbywanie wycieczek połączonych z celami poznawczymi i elementami sportu zwłaszcza w obrębie tzw. turystyki*

kwalifikowanej[2]. W szerszym znaczeniu turystyka obejmuje wszelkie formy podróżowania w celach wypoczynkowych, leczniczych, rodzinnych, poznawczych, etnicznych, wychowawczych, kulturowych, ekologicznych, motywacyjnych, socjalnych czy kongresowych.

Jedną z form turystyki jest rekreacja. Podobnie jak turystka, zawiera ona element czynnego wypoczynku lecz jej uprawianie nie łączy się ze zmianą miejsca zamieszkania. Aktywna, regularnie uprawiana rekreacja zwiększa sprawność fizyczną człowieka, rozładowuje stany napięcia układu nerwowego, przeciwdziała ujemnym skutkom życia w warunkach wysokiego rozwoju cywilizacji, jakiego dziś doświadczamy [4,8]. Stąd też turystyka wspólnie z rekreacją spełniają rolę wzajemnie uzupełniającą się. W obecnym czasie społeczności nawet najmniejsze nie mogą być wyizolowane od wpływu tych form spędzania czasu wolnego. W rezentowanym opracowaniu chcemy przedstawić atrakcje i walory turystyczne małej miejscowości Polski centralnej jaką jest Zelów.

Charakterystyka ogólna gminy Zelów

Miasto i gmina Zelów, zajmują powierzchnię 16698,5 ha. Gmina znajduje się w centralno-południowej części województwa łódzkiego, na północno-zachodnich rubieżach powiatu bełchatowskiego. Ziemia zelowska jest jedną z większych gmin tego województwa, obejmując swym zasięgiem 35 sołectw i 65 miejscowości.

Gmina Zelów leży w obrębie Wysoczyzny Łaskiej, a jedynie jej południowo-wschodnie krawędzie sięgają Wysoczyzny Bełchatowskiej i Kotliny Szczercowskiej. Krajobraz tej okolicy jest równinny, urozmaicony szerokimi dolinami rzek Pilsi i Grabi. Teren gminy Zelów w całości należy do zlewni rzeki Widawki i odwadniany jest przez jej bezpośredni odpływ, tj. rzekę Grabię, która płynie przez północno-wschodni skraj gminy, po której przebiega granica administracyjna.

Historyczny początek miastu dała osada założona w XIII wieku. Nazywano ją początkowo Szelów, a następnie Zeliów [7]. Do końca XVIII wieku z uwagi na mało urodzajną glebę oraz położenie na uboczu ważniejszych szlaków handlowych, Zelów pozostawał ubogą wsią szlachecką, której mieszkańcy trudnili się głównie uprawą ziemi i hodowlą bydła [6]. Znaczniejszy rozwój miejscowości nastąpił z początkiem XX wieku. Zelów był miejscem gdzie zaczęły osadzać się różne grupy etniczne, a głównie koloniści i osadnicy czescy oraz niemieccy. Ci pierwsi zapoczątkowali tu przemysł włókienniczy [6].

Charakterystyka walorów turystycznych Zelowa

Centralną część Zelowa zajmuje Plac Dąbrowskiego. Pośrodku placu stoi pomnik Tadeusza Kościuszki, odbudowany w roku 1969 w miejsce zniszczonego w 1939 r. przez hitlerowców, oryginalnego, pierwotnego monumentu, wybudowanego w roku 1924.

Pomnik odbudowano z inicjatywy Drużyny Hancerskiej przy Zasadniczej Szkole Włókienniczej w Zelowie (dziś nieistniejącej). Z przedwojennego pomnika, wybudowanego z granitowych kamienii, nic się nie zachowało.

Odbudowę pomnika czynnie wsparli finansowo mieszkańcy miasta i gminy Zelów.

Na południe od tego placu biegnie ulica Sienkiewicza, przy której znajdują się aż trzy świątynie, w tym najcenniejszy i najstarszy kościół ewangelicko-reformowany. Po drugiej stronie tej ulicy stoi budynek kościoła baptystów, którego budowę ukończono w 1886 roku. Zgodnie z kroniką zboru, świątynię tę budowano w tajemnicy przed władzami carskimi, które bardzo niechętnie patrzyły na nowe ugrupowania religijne. W celu ukrycia budowli przed rosyjską administracją wybudowano wielką drewnianą szopę, która skutecznie zasłaniała plac budowy. Zdemontowano ją w momencie ukończenia świątyni. Władze nie chcąc doprowadzić do niepokojów społecznych zmuszone były zaakceptować nowe miejsce kultu w osadzie. Wyposażenie kościoła baptystów jest niezwykle surowe i oszczędne. Za najcenniejsze należy uznać organy i chrzcielnicę wybudowaną w początku XX wieku [6].

Około 300 metrów dalej po tej samej stronie ulicy wznosi się kościół Braci Czeskich. Z powodu swego charakterystycznego wyglądu, świątynię tą można uznać za najbardziej charakterystyczny budynek w miasteczku. Dzięki położeniu na niewielkim wzgórzu wyraźnie góruje on nad niską zabudową okolicznych uliczek. Kościół rozpościera się na planie prostokąta z kwadratową wieżą zamykającą budowlę od strony zachodniej. Najbardziej reprezentacyjna elewacja zachodnia, zdobiona jest pilastrami oraz klasycystycznym fryzem z dekoracyjnymi wazami. Ponad wejściem głównym w tympanonie, znajduje się Oko Opatrzności. Poniżej, pomiędzy wspomnianym wcześniej okiem a drzwiami, umieszczono płyty z tekstami biblijnymi w języku czeskim. Do najciekawszych elementów wyposażenia świątyni należą: stół pański, kazalnica, chrzcielnica, tablice pamiątkowe w nawach bocznych oraz organy. Parafialną ciekawostką jest interesujący zbiór około 70 tabliczek trumiennych. Najstarsze tabliczki pochodzą z 1847 roku.

Po obejrzeniu zabytków sakralnych skupionych przy ulicy Sienkiewicza warto zobaczyć klasyczną zagrodę osadników czeskich stojącą przy ulicy Piotrkowskiej. Niezamieszkała już dzisiaj chałupa, pochodzi z połowy XIX wieku. Swą architekturą nawiązuje ona do znacznie starszych budowli Czeskiego Śląska. Jest to zagroda jedno-budynkowa, składająca się z części mieszkalnej złożonej z jednej dużej izby zwanej *svetnicą* i sieni, za którymi usytuowane były dwa mniejsze pomieszczenia przeznaczone na komorę i chlew. Za nimi jest obszerna stodoła. Zagroda ta zachowała charakterystyczną formę architektoniczną w postaci tzw. *wyżki*, wspartej na wysuniętych poza zrąb budynku belkach stropowych i łączącej się ze ścianami stodoły, dzięki czemu stodoła mogła zyskać większą szerokość w stosunku do części mieszkalno–gospodarczej [3,7].

Kolejnym miejscem wartym obejrzenia w Zelowie jest cmentarz ewangelicko-reformowany. W ciągu 200 lat istnienia czeskiego Zelowa funkcjonowały w mieście trzy cmentarze. Do dziś zachował się tylko ten jeden, założony na przełomie XIX i XX wieku. W miasteczku istnieje znacznie większy, jedyny cmentarz rzymsko-katolicki. Za najciekawsze miejsce pochówku uznać należy mogiły polskich żołnierzy walczących w II Wojnie Światowej na tych terenach [1].

Na terenie nie istniejących już dziś zakładów włókienniczych im. Józefa Jersaka, w czasie II Wojny Światowej zorganizowano obóz pracy dla ludności polskiej. Dla upamiętnienia tego faktu położono tam kamień przypominający tragiczny los ofiar obozu. Na dzisiejszym placu fabrycznym wzniesiono sześć drewnianych baraków, całość zaś otoczono wysokim murem z wieżami strażnic i reflektorów. Wzniesiony rękami więźniów mur stoi do dziś, otaczając zabudowania zakładów przemysłu włókienniczego „Mag-rys".

W halach przedwojennego zakładu, po zdemontowaniu krosien i innych urządzeń mechanicznych, Niemcy uruchomili produkcję niezbędną dla potrzeb gospodarki wojennej. We wspomnianych wyżej barakach skoszarowano około 5000 osób. Tysiąc pracowników codziennie doprowadzano do fili obozu w Herbertowie, gdzie zajmowali się szyciem mundurów dla żołnierzy armii niemieckiej [5].

Bardzo interesujący wydaje się również kościół ewangelicko-augsburski, którego budowę rozpoczęto w roku 1931, a zakończono 17 maja 1936 roku. Całą inwestycję sfinansowano ze składek miejscowych luteran, dla których było to znaczące obciążenie. Budynek kościoła zbudowano w stylu neogotyckim z charakterystyczną czworokątną wieżą nad wejściem, zamieniającą się w ośmiokątną pod zwieńczeniem w postaci szpiczastej iglicy.

Podsumowanie

Zelów jest miasteczkiem typowo polskim. Pozornie teren Zelowa i okolic mógłby się wydawać nieciekawy. Istnieją tu jednak zabytki architektoniczne w postaci obiektów sakralnych i nielicznych zabytków świeckich, stanowiące na pewno dużą atrakcję dla zwiedzających. Nieco inny typ zabytków architektonicznych w Zelowie stanowią zakłady przemysłowe, dworki, pomniki upamiętniające wydarzenia historyczne. Za znaczące niedociągnięcia w zakresie turystki, można uznać brak typowych szlaków turystycznych, oraz słabo rozwiniętą infrastrukturę gastronomiczno-hotelową całego regionu Zelowa. Te uwarunkowania rokują niekorzystnie co do dalszego rozwoju turystyki w tym regionie.

Piśmiennictwo:

1. Ciosek K., 2001, *75 lat Parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Zelowie 1926-2001*, Parafia Rzymskokatolicka Matki Boskiej Częstochowskiej, Zelów.
2. Gaworecki W.W., 2000, *Turystyka*, PWE Warszawa.
3. Góral J., Kotewicz R., Tobjański Z., 1987, *Zarys dziejów Zelowa, Urząd Miasta i Gminy*, Zelów.
4. Kiełbasiewicz-Drozdowska I., Siwiński W. (red.) 2001, *Teoria i metodyka rekreacji*, AWF Poznań.
5. Madajczyk C., 1970, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. I, PWN, Warszawa.

6. Papuga S., Gramsz A. 2003, *Zelów wspólnota nacji, wyznań i kultur*, ŁPBP Grako. Łódź.
7. Pawiński A., 1895, *Polska w XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, źródła dziejowe,* Warszawa.
8. Pięta J. 2004, *Pedagogika czasu wolnego*, WSE, Warszawa.
9. Żywczyński M., 1997, *Historia powszechna 1789-1870*, PWN, Warszawa.